

Bir Roman İncelemesi: Baba, Oğul ve Kutsal Roman

Jülide Ergin

Neden bazı romanları ve yazarlarını daha çok severiz? Neden bazı romanların bizde yarattığı duygu, zaman ve mekandan bağımsızdır? Kaç yaşına gelirse gelelim, içinde bulunduğumuz koşullar ne olursa olsun o romanda bahsi geçen karakter veya karakterler neden bizim için özeldir? Tüm bu sorular, çocukluğumdan bu yana okuduğum kitapların da dizili olduğu mütevazî kitaplığım önünde aklıma geldi. Cevapsız sorular diye düşündüm. Cevapsız çünkü edebi tarz ve üslup olarak birbirinden o kadar farklı sevdiğim yazar var ki... Yaşadıkları dönemleri, milliyetleri, cinsiyet algıları, yaşama bakışları, herşeyleri farklı. Ayaklarının altında dolaşan ve beni bir gölge gibi izleyen kedim Çakıl'a bakarak "Boşverelim değil mi Çakıl?" dedim. Tek bir miyavla beni onayladı Çakıl. Boşverelim ve tüm dikkatimizi Murat Gülsoy'un yeni çıkan romanına verelim; Baba, Oğul ve Kutsal Roman'a. Romanın kapağına uzun uzun baktım. Köpeği ile aynı noktaya bakan ve yalnızlığını onunla paylaşan bir erkek illüstrasyonu çok hoşuma gitti. Kısaca zarf iyi idi. Peki ya mazruf?

Beğendiğim ve takip ettiğim bir yazarın, yeni bir romanı çıktığında nedense çok heyecanlanırım. Her ne kadar "En iyi roman henüz yazılmamış olandır" deseler de biraz karamsar ve acımasız olduğumdan mıdır nedir, en iyi romanın daha önce yazılmışlar arasında olduğuna inanırım. Yazarların belli bir yerden sonra kendilerini tekrar ettiğini görmek benim gibi pek çok okuru hüzünlendirir sanırım. Kendini tekrar etmek ve dolayısı ile okuru şaşırtmamak. Elbette bunun dışına çıkan pek çok yazar var. Bana göre Murat Gülsoy da bunlardan biri. Yazdığı öyküleri ve romanlarının neredeyse tümünü çok severek okuduğum Gülsoy'un bir önceki romanı "Karanlığın Aynasında"⁽¹⁾, benim için nedense ayrıcalıklı bir yere sahip. İçine düşerek bazı bölümlerini tekrar ve tekrar okuduğum bir roman. Kanaatimce, post modern Türk edebiyatının en güzel örneklerinden biri, meta kurmaca nedir sorusunun cevabı. Baba, Oğul ve Kutsal Roman'ı da aynı şevk ve heyecanla okuyacak mıydım, bilmiyordum. Açıkçası lüzumsuz da olsa biraz endişeliydim. Yaklaşık bir buçuk gün süren okumanın ardından derin bir oh çektim. Nasıl ki kahvenin telveli son yudumu, damağınızda yoğun aromayla karışık bir tat bırakır, üzerine bir şey yemek içmek istemezsiniz işte bende öyle bir haz içerisinde kaldım ki bir müddet elimde roman, yanımda Çakıl ile birlikte öylece kala kaldım. Gözlerim kapalı hiç bir şey düşünmeden Murat Gülsoy'un dünyasında olmanın tadını çıkardım.

Roman, yazar için önemli olan "ustalara" ve onların yarattığı karakterlere bir saygı duruşu niteliğinde. Ahmet Hamdi Tanpınar, Oğuz Atay, Orhan Pamuk, Jorge Luis Borges, Vladimir Nabokov, Edgar Allan Poe, Franz Kafka hiç beklenmedik anlarda karşımıza çıkıyor, yapılan göndermeler bize, onların unutulmaz eserlerini hatırlatıyor. Romanda Gülsoy için önemli objeler görsel bir şölen niteliğinde sergilenirken, alışık olduğumuz temalar alışık olmadığımız tarzda bizi sarıp içine çekiyor. Çakmak, gözlük, akrep dövmesi, doktor figürü, yazar, ayna, rüya, delilik, korku, yalnızlık, borderline-sınırdaki insanlar ve tabii ölüm daha önceki Murat Gülsoy romanları gibi okuru bilmediği başka bir dünyaya sürüklüyor.

Baba, Oğul ve Kutsal Roman'ın ana karakteri -ismini bilmediğimiz yazar- babasından miras kalan ölüm korkusunun yanı sıra delirip gerçeklikten kopmak korkusu ve aynı zamanda delirme arzusu ile yaşayan oldukça titiz bir erkek. Kendi dış görünümüne önem vermese de kokulardan, kadınların estetiğinden ama bir o kadar da zekasından ve özgünlüğünden etkilenen ve aslında onlardan korkan, zaman zaman Bartleby gibi "hiç bir şey yapmamayı tercih etmeyi" dileyen, Gollum ve Olric karşımı bir alt benliğe sahip, rüyaları aracılığı ile farklı gerçeklikler arasında seyahat eden bir karakter. Gördüğü rüyalarla yaşama tutunmaya çalışan bir zaman yolcusu. En iyi dostunun adını, "Ashab-ı Kehf"⁽²⁾ olarak da bilinen "Yedi Uyurlar" isimli dini bir hikayeden esinlenerek koymuş; Kıtırmir. Hem İslamiyet'te hem de Hristiyanlıkta anlatılan bu hikayeye göre putperest olmayı ret eden altı genç, zalim imparatorun kaçarken yolda bir çobana ve onun köpeği Kıtırmir'e rastlayarak hep birlikte bir mağaraya sığınır ve zamanın farkında olmayarak 309 sene uyurlar. Rüya gören bir yazarın köpeğinin adının Kıtırmir olması bana göre Gülsoy'a münhasır, espirili bir yaratıcılık örneği. Gülsoy'un yazarı ve hayalindeki karakterler, rüyaları ile gerçeklik algısını yitirmişler. Belki de rüyaların yardımı ile dünyayı diğerlerinden "farklı" algılıyorlar.

Rüya, Murat Gülsoy'un romanlarında ve öykülerinde sıkça kullandığı bir tema. Yapılan araştırmalardan öğrendiğimiz kadarıyla ortalama bir insan ömrünün yaklaşık altı yılı rüyada geçmekte. O halde rüya aslında hepimiz için çok önemli. Bilimin bu kadar ilerlemesine ve rüyanın nörofizyolojisi ve biyolojisinin kısmen anlaşılmasına rağmen neden rüya görürüz sorusunun cevabı halen net bir şekilde verilmiş değil. Neden rüya görürüz? Neden gördüğümüz rüyaların bazılarını hatırlar da, bazılarını unuturuz? Henüz net bir cevabı bulunamamış bu soruların. Rüya görmesi engellenen kişilerde neden öğrenme bozukluğu ve depresyon görülür bunun da cevabı tam açıklanmış değil.

Sadece psikoloji ve nörolojinin değil sosyoloji, antropoloji ve teoloji gibi bilim dallarının olduğu kadar ezoterik inançların da anlamaya uğraş verdiği disiplinler arası bir kavram rüya⁽³⁾. Yunan mitolojisine göre bir tanrısı dahi var; Morpheus. Uyku Tanrısı Hypnos ve Gece Tanrıçası Nyx'un oğlu. Kardeşlerinden biri Phobetos insanlara kabus gördürürken, diğeri Phantasos ise fantastik rüya gördürür. Korku diye bildiğimiz 'fobi' adını kabus görmeye neden olan tanrı 'Phobetos' dan alırken fantezi kavramı da yine Morpheusun kardeşi olan 'Phantasos' dan gelmekteymiş. Hristiyanlık ve İslamiyet gibi iki önemli semavi dinde de rüyalara, özellikle rüya yorumlarına büyük önem atfedilmiş, her iki dinde de rüyalar ilahi ve şeytani olarak ikiye ayrılmış. İslam dininde neredeyse tümünde rüyadan bahsedilen Yusuf suresi bile var. Rüya görme ve rüyanın görevi ile ilgili ileri sürülen varsayımların en ünlüsü ve günümüze kadar geleni 19. yüzyılda Freud tarafından geliştirilen psikoanalitik varsayım. Bu varsayıma göre rüya, "içe atılmış, bastırılmış arzuların kılık değiştirmiş hayalleridir". Freud, bilinç tarafından baskı altında tutulan bilinçaltının bağımsız bir hayata sahip olduğunu söyler. Orası dile getirilemeyen arzular ve Oidipal komplekslerin oynadığı ve yerleştiği özel bir alemdir.⁽⁴⁾ Jung ise Freud gibi rüyaların bilinç ve bilinçaltı etkileşiminden dolayı, çocukluk ve geçmişle ilişkili olduğunu kabul etse de başka bir etkenden- kolektif bilinçaltı- daha etkilendiğini savunur. Kolektif bilinçaltı, kişisel bilinçaltından daha derin, atalardan taşıdığımız bilinçaltı etkileşimlerinin harmanlanmasıyla oluşur. Jung'a göre rüyalar, Oidipal kompleksler kadar kolektif bilinçaltından da etkilenir⁽⁵⁾. Romandaki isimsiz yazarımız ve onun yarattığı karakterler kah Freud'un tezini onaylayan Oidipal korkulara gönderme yapan rüyalar görüyor, kah Jung 'un iddia ettiği gibi kolektif bilinçaltının devreye girdiği rüyalar.

Freud tarafından rüya ile ilgili dile getirilen bir diğer varsayım ise gündüz düşleri üzerine. Biz normal insanlarla yaratıcı yazarlar arasındaki en temel farkın, bizim gündüz düşü kuramayışımız olduğunu düşünüyor. "Sanat ve Edebiyat"⁽⁶⁾ isimli kitabında şöyle diyor Freud: "Çocuğun en sevdiği ve en yoğun uğraşısı oyunlardır. Oyun oynayan her çocuğun yaratıcı bir yazar gibi davrandığını, oyunda kendine bir dünya yarattığını ya da daha çok dünyasında yer alanları kendisini mutlu edecek yeni bir biçimde yeniden düzenlediğini söyleyemez miyiz?" Freud'a göre çocukluktan yetişkinliğe adım atıldığında bu oyunlara son vermek zorunda kalıyor ve oynamak yerine düş kurmaya başlıyoruz. Çoğu da başkalarından saklanacak düşler bunlar. Başkalarından saklarız ve bizde yarattığı duygudan korkarız. Oysa çocuklar büyük bir doğallıkla oyunlarını oynarken ona duygu yüklemekten çekinmezler. Ancak çocuk bunun oyun olduğunu bilir, oyundaki nesnelere gerçek dünyanın kavranabilir ve görünür somut nesnelere ile ilişkilendirir. Böylece bir çocuk oyun ile düş görmeyi ayırt eder. İşte yaratıcı yazarlar da Freud'a göre bunu yapıyor. "Bir yandan keskin bir biçimde gerçeklikten ayırırken öte yandan çok ciddiye aldığı – yani büyük ölçekte duyguyla donattığı – bir düşlem dünyası yaratır." Yaratıcı yazarlar, gündüz düşü görürler ve kendilerine bir dünya yaratırlar. Okuru da bu dünyanın içine çeker, kendi düşlerine ortak ederler.

Dünya edebiyatında pek çok yazar tarafından bu gündüz düşleri ve rüyalar, birbirinden çok farklı şekillerde ve güzellikte okura aktarılmış. Burada pek çok isim sayılabiliriz elbette. Ama ben birinden, Borges'ten bahsetmek istiyorum. Neden mi Borges? Bilmiyorum. Belki en büyük korkusu yaratıcılığını kaybetmek olduğu ve bu korkusunu Gülsoy'un isimsiz yazarın korkusu ile özleştirdiğim için. Belki genetik olarak geçen ve görme kaybı ile sonuçlanan hastalığım bir gün kendisinde de olacağını bilen Borges'in gündüz düşünü diğer yazarlardan daha fazla gördüğü için. Belki de Baba, Oğul ve Kutsal Roman'ın başlangıcında Pedro Calderon De La Barca'ya ait cümleleri okuduğumda "Öykü kısa bir rüyadır, ufak bir sanrıdır" diyen Borges'i hatırladığım için. Ya da romanın çeşitli yerlerinde bu usta kaleme pek çok gönderme yapıldığı için. Bildiğim, Borges'in rüyalarında kendimi o rüyanın içindeymiş gibi hissedirim tıpkı Murat Gülsoy'un rüyalarında olduğu gibi.

Gülsoy'un romanında başka bir karakter de rüyalar arasında geçitler olduğunu, bu geçitlerden başkasının rüyasına dolayısı ile dünyasına girebildiğini düşünüyor. Gülsoy'un karakterleri öyle tuhaf

rüyalar görüyor ki bu rüyaları okuduğumda ister istemez “Inception”⁽⁷⁾ isimli filmi hatırlıyorum. Christopher Nolan tarafından 2010 yılında çekilen bu filmde, rüyalar aracılığı ile bilinçaltına yapılan yolculuk anlatılır ve başka bilinçaltlarına yapılan ziyaretler. Film izlerken bir rüyanın nasıl tasarlandığına da şahit oluruz. Rüyanın bir çeşidi –Lüsid Rüya- başrol oyuncusu Leonardo di Caprio aracılığı ile tüm ayrıntıları ile bize aktarılır. “Lüsid Rüya” ya da başka bir deyişle “bilinçli rüya” da kişi, rüya gördüğü sırada rüya gördüğünün farkında ve bilincindedir. Gülsoy’un “**Basamağa adım atarken geri dönüşsüz bir yola girdiğimi hissettim. Kol kola çıkıyorduk. Çıktıkça merdiven boşluğu daha fazla görünür hale geliyordu. Gerçekten de her yöne çıkan ve inen merdivenler vardı. Ama daha garip olanı...! Evet şimdi bu merdivenlerin her birinde kendimi ve koluma girmiş Simten’i görüyordum. Birinden inerken diğerinden çıkıyorduk.**” satırlarını okuduğumda Inception’ın rüya tasarımı sahnesini hatırladım. Beynin farklı tabaklarının devreye girdiği katmanlar halinde oluşturulan rüyaları anlatan bu filmin senaristleri sanki romanda yer alan bu cümleleri okumuşlar ve onu filmleştirmişler gibi hissettim.

Romanda, rüya kadar öne çıkan bir diğer önemli unsur ise “Zaman”. Ahmet Hamdi Tanpınar’ın mezar taşında da yazan “ Ne içindeyim zamanın, ne de büsbütün dışında” cümlelerinin aslında hayatı bu kadar güzel özetlediğini Murat Gülsoy yardımı ile daha yeni anlıyorum. Romandaki isimsiz yazar, Tanpınar’ın bu mısralarla hem hayatı, hem de ölümü anlattığını düşünüyor. Tıpkı Aşık Veysel ‘in “Uzun ince bir yoldayım” türküsünde olduğu gibi. İsimsiz yazarın gördüğü rüyalarından birinde ise “**Ah dostum, bu planda mazi diye bir şey yok. Gelecekle geçmiş, hepsi bir arada var olurlar. Hem her şey olup bitmiştir, hem de henüz olmaktadır. O pek sevdiğiniz dilinize pelesenk ettiğiniz mısralarda söylendiği gibi...**” diyor bir Tanpınar karakteri olan Doktor Ramiz. Yazarımız da hemen ekliyor “**Yekpare bir anın**”. İsimsiz yazarın gördüğü rüyalarda Tanpınar karakterlerinin karşımıza çıkması hiç sürpriz olmamıştır sanırım. Tanpınar değil midir ki Türk edebiyatında rüya ve zaman denince akla ilk gelen isim? Kendini “Yekpare, geniş bir anın parçalanmaz akışında” hisseden Tanpınar ise, kelimelerden kurduğu dünyasında geçmiş, gelecek ve şimdinin iç içe olduğunu işaret eden Gülsoy değil midir? Murat Gülsoy’u takip edenler bilir, Ahmet Hamdi Tanpınar’a farklı bir değer atfeder Gülsoy. Her iki usta yazarın romanlarında zamandan ve mekandan koparsınız. Yaratıkları dünyaya girer, o dünyadaki karakterlerin zamanını yaşarsınız. Tanpınar’ın kayıp kadınlarını sevdiyseniz, Gülsoy’un kayıp kadınlarını da seversiniz. Geçmişte olmadığı gibi gelecekte de olmayan kadınlar. Birbirinin içinde hem yok olan hem var olan kadınlar. İsimlerini, bedenlerini karıştırdığınız kadınlar. Zaman zaman hangisi gerçek, hangisi hayal sorusunu sorduran kadınlar.

Yaşlı ve huysuz bir adamın belki de bir dedenin bedduası ile kapısından içeri girdiğimiz Murat Gülsoy’un bu yeni dünyasında, Çehov’a bir selam vererek duvardaki tüfeğin patladığına şahit oluyoruz ve sonra... Sonrası mı? Sonrası tipik bir Murat Gülsoy dünyası. Rüya içinde rüya, mektup içinde mektup, hikaye içinde hikaye, roman içinde roman, insan içinde insan, dünya içinde dünya. Son bölümü okurken bir kez daha Borges’i ve Kum Kitabı’nın⁽⁸⁾ ilk öyküsü “Öteki”yi hatırladım. Gülsoy’un “yüzü olmayan adamı” Borges’in “bir başkasına benzer adamına” benziyordu. NTV’de kendisiyle yapılan bir söyleşide eğlenceli bir dünya yarattığını söyleyen Gülsoy’a ne yazık ki katılmıyorum. Romanın arka kapağında da yazdığı gibi “fena halde eğlenceli” cümlelerinde bir ironi aramadım değil. Bana göre Baba, Oğul ve Kutsal Roman “fena halde” kendisiyle ve yaşamla kavgalı, dünyayı farklı algılayan ayırık otlarının romanı. Aykırı bir roman ve yaratıcı yazarlık eğitimleri için harika bir örnek. Murat Gülsoy, romanın bir yerinde şöyle yazmış: “İyi bir edebiyat eseri insana déjà vu duygusu verir. Edebiyatın en heyecan verici özelliği de bu değil mi? İnsanların zihinlerinin içinden geçenlere tanık olma hissi yaratması”. Yoksa bana bu hissi yaşatan romanları ve yazarlarını seviyorum?

Evet, yazının başındaki soruma tekrar dönecek olursam... Galiba anlatacak rüyası olan yazarları seviyorum ben. Erişkin olup oyun kurmaktan vaz geçmeyen, gündüz düşü görebilen ve bu gündüz düşlerinin bir parçası haline geldiğim yazarları seviyorum. Kum Kitabı gibi birinci ve sonuncu sayfası olmayan, her hangi bir kurala bağlı olmayan sonsuz sayfalar yazabilen romancıları seviyorum. Murat Gülsoy’u seviyorum